

HET RADIOMERK WECO (DEEL 1)

Gidi Verheijen

In eerdere publicaties is wel al gewezen op een relatie tussen het radiomerk Weco en de Technische Handelmaatschappij Biedermann & Co., maar hoe de vork precies in de steel steekt wordt in dit artikel uit de doeken gedaan. De oprichter van Weco is Samuel Biedermann, de zoon van Isaac, een van de eigenaren van handelmaatschappij Biedermann. Tevens beschrijft deze bijdrage de confrontatie van Weco met Philips en de activiteiten die Radiofabriek Weco in België heeft ontwikkeld. Het tweede deel zal ingaan op de door Weco geproduceerde radiotoestellen.

Inleiding

Hoewel Radiofabriek Weco meer dan 10 jaar lang actief was met de productie van radiotoestellen en toebehoren, aanvankelijk alleen in Nederland maar later ook in België, is er in het Radio Historisch Tijdschrift weinig over het radiomerk Weco geschreven. Een bijlage bij het RHT 89 (juni 1999) [1] portretteert het Weco-model 312 en een artikel in het RHT 119 uit 2006 [2] beschrijft de geschiedenis van de firma Biedermann. Verder behandelt het boek "Opkomst van de Nederlandse radio-industrie" Weco en Biedermann op basis van de dan nog beperkt beschikbare informatie [3]. Weco was, te oordelen naar het aantal in 1943 ingeleverde radiotoestellen van dit merk, de nummer 7 in de lijst van Nederlandse radiofabrikanten [4]. De opbrengst aan ingeleverde Weco-toestellen bedroeg toen 2100 stuks, terwijl naar schatting ook nog eens ongeveer 1000 stuks zijn achtergehouden. Daarnaast is het niet uitgesloten dat een significant aantal destijds als onbekend merk in de inleveringsregisters is ingeschreven. Veel kleine merken, waaronder Weco, besteedden namelijk weinig aandacht aan een duidelijke identificatie van hun toestellen en lang niet alle toestellen zijn van duidelijke merkplaatjes voorzien. Daarnaast bracht Weco ook bouwdozen op de markt, die niet als Weco-toestel maar waarschijnlijk als merkloos zelfbouwtoestel in de registers zijn ingeschreven. Weco moet dus, alleen al in Nederland, vele duizenden toestellen gebouwd hebben.

De eerste jaren van Weco

De oorsprong van Weco ligt in 1925 in Amsterdam. Op 27 januari van dat jaar viert Samuel (Sem) Biedermann zijn achttiende verjaardag. Bij die gelegenheid krijgt hij van zijn vader de middelen om een bedrijfje te beginnen. Zijn vader, Isaac Biedermann, is samen met zijn broer Jules (Julius) dan al enige jaren eigenaar van de in Amsterdam gevestigde onderneming Biedermann & Co, die zich bezighoudt met de verkoop van een breed scala aan elektrotechnische producten, zoals telefoons, transformatoren, luidsprekers, radiolampen, accu's en batterijen, versterkers en radio-

ontvangers. De firma vertegenwoordigt diverse binnen- en buitenlandse merken (zoals Philips, Ahemo, Varta, Elfa, Grawor en Huth) en beschikt ook nog over een vijftal filialen in enkele grote plaatsen in het land.

Weco HF-smoorspoel Ci 26 uit 1926-1927. Collectie auteur.

Samuel besluit, waarschijnlijk geïnspireerd door de activiteiten van zijn vader, zijn verjaardagscadeau te gebruiken voor het opzetten van een fabriek voor de productie van radioartikelen. Hij doet dat samen met een compagnon, Gerard Weber, die vooral het technische brein in de onderneming is. Samuel zelf is de manager en de commerciële man binnen het bedrijf. Hij kiest voor de bedrijfsnaam "Weco" (Weber en Co.). "Bienco" lag als naam weliswaar voor de hand, maar die was al in gebruik als merknaam voor radiolampen in de firma van zijn vader.

Voluit heet het bedrijf "Weco Fabriek van Radio-Ontvangtoestellen en Onderdelen" en het vestigt zich op het adres Tolstraat 92-94 in Amsterdam. Weco begint met de productie van onderdelen zoals spoelen, schakelaars en gloeidraadweerstand. Voor de afzet daarvan is de handelmaatschappij Biedermann een belangrijk vehikel.

Is Gerard Weber vooral een praktisch technicus, Marcus Biedermann, de oudere broer van Samuel, brengt de theoretische kennis in. Marcus is wis- en natuurkundige en promoveert later (1938) op een proefschrift met de titel "Over golfmechanische energieberekeningen". Hij is redacteur van "Biedermann's Maandblad", een uitgave van de handelmaatschappij van zijn vader en is ook jarenlang medewerker van het radiotijdschrift Radio Wereld.

De zaken van Weco ontwikkelen zich voorspoedig en dat leidt tot de oprichting van de NV Radiofabriek "Weco" op 24 januari 1927 op het nieuwe adres De Ruyterkade 141-142 in

Naaorlogse foto van de Lijnbaansgracht met links de panden 8-9-10. Foto Stadsarchief Amsterdam.

Amsterdam, dat ruimte biedt aan fabriek, kantoor en magazijn [5]. Door de grote vraag naar Weco-producten moet in de loop van het jaar het aantal personeelsleden verdubbeld worden. Behalve producten als schakelaars, gloeidraadweerstand, HF-spoelen, smoerspoelen, laagfrequenttrafo's, accugelijkrichters, PSA's en een luidspreker, brengt Weco ook de eerste ontvangers op de markt. En al spoedig is ook het onderkomen aan de De Ruyterkade te klein. Op 8 februari 1929 koopt Samuel voor f 40.000 een pand aan de Lijnbaansgracht 8-9-10, hoek Driehoekstraat, in Amsterdam van de N.V. Gordijnenfabriek v/h Aug. Kleine [6].

Ongeveer tegelijkertijd opent Weco, ter ondersteuning van de verkoop, een showroom op het adres Damrak 57. De levering van producten vindt echter uitsluitend via de handel plaats. Voor het personeel in deze showroom zoekt de directie kennelijk naar duizendpoten, want in een advertentie in Radio-Expres van april 1931 wordt een medewerker gezocht die een grondige kennis van de radiotechniek bezit, goed kan etaleren, goed met klanten kan omgaan en ook nog in staat is brochures te ontwerpen.

In mei 1933 verhuist de showroom van het Damrak naar het adres Spui 6. Nog geen jaar later (maart 1934) wordt deze showroom echter, om onopgehelderde redenen, weer gesloten.

Intussen is Weco uitgegroeid tot een bedrijf met 150 medewerkers, dat jaarlijks 1500 radiotoestellen, 1500 versterkers, 5000 luidsprekers en diverse andere radio-producten vervaardigt.

Confrontatie met Philips

In ongeveer 1930 betreedt Weco ook de Belgische markt, zoals hierna in meer detail zal worden beschreven. Waarschijnlijk heeft die stap te maken met het besluit van Philips uit 1929 om in Nederland een licentievergoeding te gaan heffen op het gebruik van Nederlandse octrooien op radiolampen en radioschakelingen die Philips in handen heeft. Philips heeft op octrooigebied dan een sterke positie opgebouwd, enerzijds door de indiening van eigen octrooien maar ook door de verwerving van de rechten op door buitenlandse aanvragers in Nederland ingediende en verkregen octrooien. Daardoor is het in de praktijk nauwelijks nog mogelijk in Nederland een deugdelijke radio te bouwen en/of te verkopen zonder gebruik te maken van één of meer van de in bezit van Philips zijnde octrooien. Het besluit tot het heffen van die licentie leidt tot veel beroering in de wereld van de Nederlandse radiofabrikanten. Philips zet zijn plan niettemin door en brengt grote en kleine overtreders voor de rechter. (Over het thema radio-octrooien en radio-licenties zal later een afzonderlijk artikel verschijnen.)

Met het pakket Nederlandse octrooien kan Philips alleen maar eventuele rechten doen gelden voor radio's die in Nederland gebouwd en/of verkocht worden. Voor de bouw en verkoop van radio's in België zijn alleen Belgische octrooien relevant en daarvan bezit Philips slechts een bescheiden pakket.

Een gevolg van de sterke positie van Philips in Nederland is dat Nederlandse radiofabrikanten vrijwel alleen maar de dure Philips-lampen in hun toestellen kunnen toepassen. In

Speedlamp van Speed Tube Corp.

België kan Weco gebruik maken van veel goedkopere Amerikaanse lampen, zoals de "speedlampen" van Speed Tube Corporation (Cable Radio Tube Corp.).

Een poging van Weco deze lampen ook in Nederland in toestellen in te bouwen wordt door Philips via de rechter bevochten. Deze "speedlampen" maken namelijk gebruik van de Nederlandse octrooien 6269 en 13405, waarop Philips de rechten heeft verworven van General Electric USA (in 1923 resp. 1928). Begin 1932 oordeelt de rechter dat Weco inderdaad inbreuk maakt op de Philips-octrooien, maar hij wijst de eis van Philips tot schadevergoeding af, omdat Weco niet onrechtmatig zou hebben gehandeld.

Weco in België

De familie Biedermann heeft goede connecties in België. De eerder genoemde Jules Biedermann, firmant in de handelsmaatschappij Biedermann, is zelfs in België (Anderlecht) geboren. Behalve filialen in Nederland heeft Biedermann vanaf 1930 ook een filiaal in België en wel op het adres Antwerpschesteeweg (Chaussée d'Anvers) 277 in Brussel. Van hieruit biedt de firma ook Weco-producten aan, die te bezichtigen zijn in de expositiezalen op het adres Anspachlaan 5 (De Brouckèreplein). Niet ver van het Biedermann-kantoor, op het adres Antwerpschesteeweg 203, is de firma Fonior gevestigd. Deze firma is producent van grammofoons en verwante apparatuur en gaat capaciteit inzetten voor de bouw van Weco radiotoestellen. Uit deze samenwerking komt een hele reeks modellen voort met namen als Ambassador, Charmeur, Dictator, Imperial, Melodie, Sympatic en Weconette, vaak in een uitvoering voor zowel wisselstroom als voor gelijk- en wisselstroom.

Advertentie in het Belgische tijdschrift "La Radio-Industrie", oktober 1935.

Aan advertenties in kranten en tijdschriften valt af te leiden dat Weco in België een heel netwerk heeft opgebouwd van radiohandelaren die Weco-radio's verkopen. Een onderzoek van de auteur naar de opeising van radio's in België in april 1944 leert dat Weco in België een positie heeft bereikt die vergelijkbaar is met kleine Belgische merken zoals bijvoorbeeld Sonclair en Trialmo [7].

Het zal geen verbazing wekken dat in Belgische verzamelingen vooral modellen worden aangetroffen die in België zijn gebouwd.

De verdere geschiedenis van Weco

In 1936 beëindigt Weco de productie van radiotoestellen [8]. In 1937 vinden we de laatste advertenties voor Weco-radio's. De naam van het bedrijf blijft nog wel bestaan, maar Weco legt zich dan nog uitsluitend toe op de productie van transformatoren.

De familie Biedermann is een joodse familie en krijgt dan ook te maken met de gruwelijke vervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog. Isaac en echtgenote worden in 1942 opgepakt en, via de gebruikelijke tussenstations Hollandsche Schouwburg in Amsterdam en Kamp Westerbork, gedeporteerd naar Sobibor (of Auschwitz) en daar omgebracht. Samuel en Marcus slagen erin tot september 1943 uit handen van de Duitsers te blijven. Via dezelfde tussenstations komen zij, samen met de echtgenote en dochter van Samuel, tenslotte in Theresienstadt terecht.

In mei 1945 bevrijden de Russen het Kamp Theresienstadt, maar Marcus is daar intussen aan de gevolgen van tyfus overleden. Samuel keert een paar maanden later met zijn gezin per trein naar Nederland terug.

Net als de ondernemingen van alle andere joodse eigenaren ondervindt ook Radiofabriek Weco de gevolgen van de verordening van de bezetter van maart 1941, die gericht is op de "verwijdering van Joden uit het bedrijfsleven". De Omnia Treuhandgesellschaft m.b.H. krijgt het beheer over het bedrijf met de bedoeling de onderneming op te heffen. Bij zijn terugkomst in Nederland ontdekt Samuel dat zijn bedrijf is leeggeroofd door een Duitser, eigenaar van een lichtreclamefabriek in Amsterdam. Alle goederen en machines zijn verdwenen en ook de Duitser blijkt spoorloos.

Typisch Weco-frontpaneel uit de periode 1927-1930. Collectie Olens Radiomuseum.

Het kost Samuel veel inspanning en tijd om weer controle over zijn oude fabriekspand te krijgen en activiteiten te beginnen om brood op de plank te brengen. Hij gaat tenslotte verder met de productie van transformatoren in de Weco Transformatoren Fabriek en krijgt daarbij weer technische ondersteuning van zijn oude compagnon Weber. Belangrijkste producten zijn neontransformatoren (hoogspanningstrafo's voor verlichting) en lastrafo's. Omstreeks 1950 emigreert Gerard Weber naar Canada. Volgens de verhalen kan hij daar niet aarden en een paar jaar later keert hij weer naar Nederland terug. Biedermann geeft hem dan opnieuw een werkplek in de transformatorenfabriek. De juridische entiteit N.V. Radiofabriek Weco, die al vanaf 1937 geen radio's meer produceert, wordt per 31 mei 1960 geliquideerd. De transformatorenfabriek blijft nog in werking tot aan het eind van de jaren zestig. Uiteindelijk verkoopt Samuel het bedrijf in 1971 aan de firma Simmonds Precision in Brummen, die een paar jaar later evenwel met de activiteiten stopt. Samuel Biedermann overlijdt op 12 november 1978.

Samuel Biedermann op 56-jarige leeftijd in 1963. Foto collectie fam. Biedermann.

De activiteiten van de handelmaatschappij Biedermann zijn na de bevrijding niet voortgezet. De directeuren van de tijdens de oorlog ontmantelde handelmaatschappij waren niet meer in leven. De rechtsoptvolgers bleef weinig anders over dan de exploitatie van de panden die nog in het bezit waren van de onderneming.

Door de oorlogsprikelen zijn er in de familie helaas nauwelijks tastbare herinneringen aan de ondernemingen Weco en Biedermann overgebleven.

Besluit

Deel 2 zal door Weco geproduceerde modellen en exemplaren van Weco-toestellen in verzamelingen behandelen.

Graag wil ik Mark Biedermann, zoon van Weco-oprichter Samuel Biedermann, bedanken voor zijn medewerking aan mijn onderzoek, waardoor het mogelijk was de niet openbare dossiers over Weco en Biedermann in het archief van het Nederlands Beheersinstituut te onderzoeken. John Koster ben ik erkentelijk voor het kritisch lezen van het manuscript.

REFERENTIES

- [1] Frans Driesens, "Weco Type 312", bijlage bij RHT 89, juni 1999
- [2] Peter den Boer, "De geschiedenis van Biedermann", RHT 119, december 2006
- [3] Frans Driesens, "De opkomst van de Nederlandse radio-industrie", 2004, p. 85-87
- [4] Gidi Verheijen, "De inlevering van Nederlandse radio-merken in WO II, deel 2", RHT 132, maart 2010
- [5] Kamer van Koophandel Amsterdam, Handelsregister, dossiers 33030012, 33043377
- [6] Stadsarchief Amsterdam, Archief van J.M.F. Everling (notaris), toegangsnr. 881, inventarisnr. 114
- [7] Opeising van radiotoestellen in België in april 1944 (resultaten van onderzoek door auteur nog te publiceren)
- [8] Nationaal Archief, Archief Nederlands Beheersinstituut, toegangsnr. 2.09.16, inventarisnr. 41443 (niet openbaar)
- [9] Mondelinge mededelingen Mark Biedermann

Montage-afdeling aan de De Ruyterkade 141-142 (1927). Foto: Biedermann's Maandblad, jan. 1928.